

ГУЛАЙ

Олеся Валеріївна
alesigor@rambler.ru

УДК 336.143.01

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ
ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА
ДЕРЖАВИTHEORETICAL CONCEPTUALIZATION
THE CONCEPT OF FISCAL POLICY OF
THE STATE

ЗАВОРА

Таїна Миколаївна
taya_zavora@mail.ru

студент, магістр, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та державного управління, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

У статті розкрито сутність бюджетної політики як суспільно-економічної категорії, висвітлено концептуальні домінанти бюджетної політики, визначено її різновиди, принципи та методи в сучасних умовах інноваційної модернізації економіки. Впорядковано класифікацію напрямів визначення поняття «бюджетна політика» за допомогою типологічної моделі, що включає нормативно-правову, доктринальну та енциклопедичну групи. Запропоновано авторський підхід до визначення дефініції «бюджетна політика». Визначено концептуальні основи бюджетної політики держави.

В статті раскрыта сущность бюджетной политики как общественно-экономической категории, освещены концептуальные доминанты бюджетной политики, определены ее разновидности, принципы и методы в современных условиях инновационной модернизации экономики. Упорядочено классификация направлений определения понятия «бюджетная политика» с помощью типологической модели, которая включает нормативно-правовую, доктринальную и энциклопедическую группы. Предложен авторский подход к определению дефиниции «бюджетная политика». Определены концептуальные основы бюджетной политики государства.

The paper disclosed the nature of fiscal policy as a socio-economic category, highlighted the conceptual dominance of fiscal policy, defined its variants, principles and methods in modern conditions of economic modernization. Ordered classification aims of the definition of «fiscal policy» for using the typological models, including legal, doctrinal, and collegiate groups. The author's approach to the definition of «fiscal policy». Established the conceptual basis for fiscal policy.

Ключові слова: бюджетна політика, бюджетний механізм, соціально-економічний розвиток, фінансова політика, бюджетна тактика, бюджетний устрій

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджетный механизм, социально-экономическое развитие, финансовая политика, бюджетная тактика, бюджетное устройство

Keywords: fiscal policy, budgetary mechanism, socio-economic development, financial policy, budget tactics, budget unit

ВСТУП

У сучасних умовах сталого економічного зростання бюджетна політика є важливим чинником управлінського впливу інститутів виконавчої влади на сферу державних фінансів та бюджетних відносин як при розробленні, так і при здійсненні стратегії і тактики регулювання економічної та соціальної сфери й інших підсистем суспільного розвитку

шляхом формування, розподілу і перерозподілу державних коштів. Теоретико-методологічні основи бюджетної політики висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців. Важливу роль у дослідженні бюджетної політики як суспільно-економічної категорії, визначенні її видів, принципів і методів практичної реалізації відіграли такі вчені, як: С.О. Булгакова, О.Д. Василик, Т.М. Ковальова,

Д.Л. Комягін, Т.Ф. Куценко, Л.В. Лисяк, І.О. Луніна, Ц.Г. Огонь, В.М. Опарін та інші. Але в сучасній економічній науці у визначенні поняття «бюджетна політика», класифікації елементного складу, теоретичному обґрунтуванні специфіки і напрямів її реалізації немає однозначності, тому багато питань є відкритими та дискусійними.

МЕТА РОБОТИ полягає в розкритті існуючих наукових підходів вітчизняних та зарубіжних учених до сутності бюджетної політики, змісту, функцій, видів та механізму бюджетної політики держави.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативні та законодавчі

акти щодо визначення поняття «бюджетна політика». При проведенні дослідження використано методи теоретичного аналізу, узагальнення, групування та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки бюджетна політика є важливим інструментом державного регулювання та складовою фінансової політики держави, оскільки вона сприяє створенню конкурентоспроможної національної економіки, забезпеченню фінансово самодостатнього розвитку всіх регіонів країни, стимулює інноваційний розвиток галузей економіки та забезпечує підвищення рівня соціальних стандартів (рис.1).

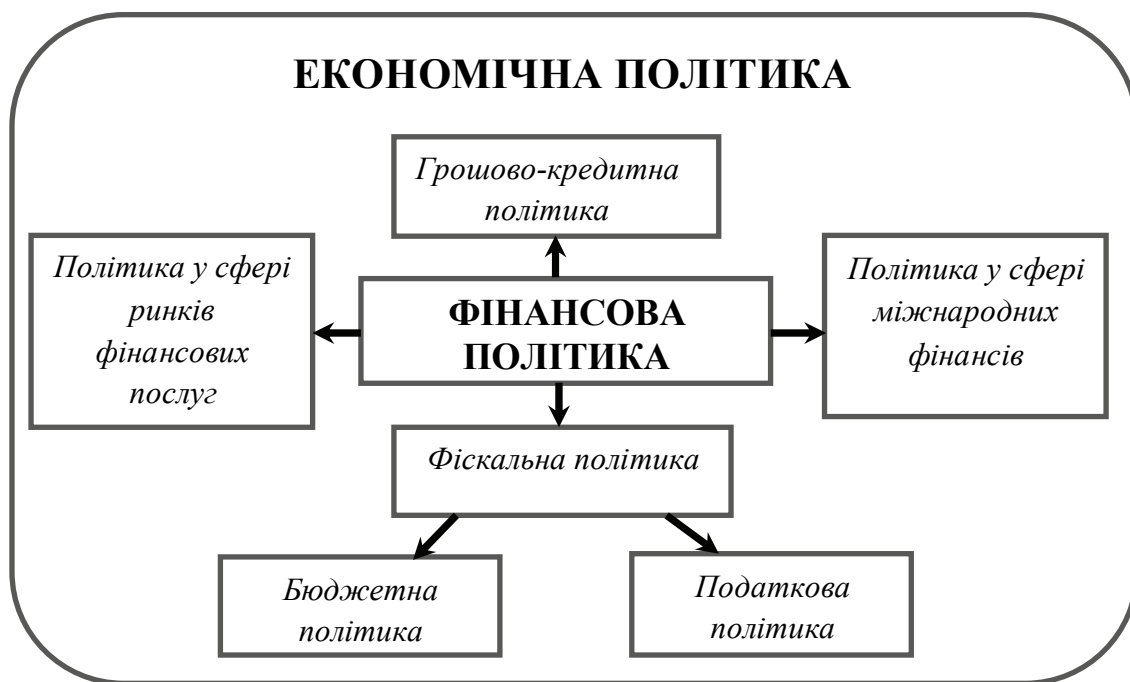

Рис. 1. Місце бюджетної політики в загальній системі фінансової політики держави [розроблено на основі [8]]

Бюджетна політика має специфічну сутність, власні стратегічні й тактичні цілі, завдання, виокремленні види та принципи формування.

Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетну політику в Україні, відповідно до ст. 4 Бюджетного кодексу України є: Конституція України; Бюджетний кодекс України; Закон про Державний бюджет України; інші закони, що регулюють бюджетні відносини, передбачені ст. 1 Бюджетного кодексу України; нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, прийняті на підставі і на виконання Бюджетного кодексу України та інших законів України [2]. Поняття «бюджетна політика» не має однозначного визначення у науковій та правовій літературі і до того ж у Бюджетному кодексі України сутність цього терміна не розкрито, хоча сам термін і використовується. Іноді бюджетна політика тлумачиться як політика у сфері державних видатків, а часом – як «сукупність заходів держави

щодо організації та використання фінансів задля забезпечення економічного і соціального розвитку» [12], що свідчить про її ототожнення з фінансовою політикою держави в цілому.

Розкриття поняття «бюджетна політика» потребує впорядкування класифікації напрямів її визначення. З цією метою доцільно використати типологічну модель, яка включає три групи: нормативно-правову, доктринальну та енциклопедичну. Нормативно-правова група передбачає виявлення напрямів щодо визначення поняття «бюджетної політики» у нормативно-правових актах.

В Україні термін, а відповідно й сутність бюджетної політики законодавчо визначаються статтею 10 Господарського кодексу України, згідно з якою бюджетна політика – це політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних

інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу [1]. У статті 33 Бюджетного кодексу України визначено основні напрями бюджетної політики на наступний

бюджетний період. У ній розкрито порядок формування і затвердження бюджетної політики, цілі і складові, що визначають бюджетний процес у цілому [2]. Наступною групою типологічної моделі є доктринальна, що містить визначення поняття «бюджетна політика», які знаходимо в науковій літературі (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «бюджетна політика»*[систематизовано на основі [3-5,8-9, 10-11,14,16-17]]*

Автори	Визначення поняття бюджетна політика
Дем'янишин В.[14]	діяльність органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування з визначення стратегічної мети, напрямів, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин та засобів бюджетної тактики для їх досягнення і застосування;
Іванова Н.М.[9]	сукупність цілей, завдань, рішень та заходів, що приймаються і здійснюються органами влади у сфері бюджетних відносин;
Огонь Ц.Г.[11]	цілеспрямована діяльність держави (в особі органів державної влади і місцевого самоврядування) відносно регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, а також використання бюджетної системи для реалізації завдань економічної політики в країні;
Лисяк Л.В.[8]	головний важіль визначення основних напрямів впливу державних та регіональних (місцевих) органів влади на досягнення збалансованого розвитку суспільства, відображає суспільно-економічні відносини між людьми у процесі розподілу і перерозподілу ВВП, вироблення, розподілу, споживання суспільних благ і послуг та регулювання соціально-економічних процесів з метою задоволення потреб і розв'язання різноманітних проблем суспільства на основі сталого розвитку;
Загорський В.С. [10]	цілеспрямований комплекс дій державної влади стосовно формування, реалізації та управління бюджетним процесом;
Артус М.М., Хижа Н.М.[17]	це економічна діяльність органів державної влади і державного управління з визначення системи організаційних і методичних заходів щодо мобілізації фінансових ресурсів, їх розподілу і використання у відповідності з потребами соціально-економічного розвитку суспільства;
Юрій С.І., Федосов М.В.[4]	діяльність держави з використання бюджетних відносин для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства;
Мельникова Н.А.[10]	система фінансових відносин, за допомогою яких здійснюється мобілізація доходів до фонду держави, визначається рівень централізації національного доходу в бюджеті;
Старостенко Г.Г., Булгаков Ю.В. [16]	це складова фінансової політики держави, змістом якої є розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів;
Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Плужников І.О., Бабич Л.М., Соколовська А.М., Чердніченко Ю.В. [5]	системна сукупність пріоритетів (національних інтересів), наукових підходів і конкретних заходів щодо цілеспрямованої діяльності держави з регулювання бюджетного процесу і використання бюджетної системи для рішення економічних і соціальних завдань країни, сукупність заходів щодо організації та використання державних фінансів для забезпечення економічного зростання та соціального розвитку;
Опарін В.М., Малько В.І., Кондратюк С.Я., Коломієць Г.Б. [3]	діяльність держави у галузі формування і використання бюджетних коштів, яка спрямована на підтримання високого рівня зайнятості, стабільної економіки, зростання валового внутрішнього продукту.

Трактування бюджетної політики, які існують в науковій літературі відрізняються за змістом та широтою. Більшість науковців при тлумаченні поняття спираються на такі терміни: діяльність, сукупність, складова, відносини та важіль. Частина

вчених акцентують увагу на економічному зростанню та соціальному розвитку.

На основі поглядів науковців щодо визначення досліджуваного поняття нами побудовано матрицю контент-аналізу терміну «бюджетна політика» (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця контент-аналізу терміну «бюджетна політика»

[систематизовано на основі [3-5,8-9, 10-11,14,16-17]]

Особливості підходів науковців до трактування дефініції «бюджетна політика»	діяльність органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування	головний важіль визначення основних напрямів впливу державних та регіональних органів влади на досягнення збалансованого розвитку суспільства	система фінансових відносин, за допомогою яких здійснюється мобілізація доходів до фонду держави	складова фінансової політики держави	сукупність заходів щодо організації та використання державних фінансів для забезпечення економічного зростання та соціального розвитку
Дем'янишин В. [14]	+				
Іванова Н.М. [9]	+				
Огонь Ц.Г. [11]	+			+	
Лисяк Л.В. [8]		+			+
Загорський В.С. [10]	+				
Артус М.М., Хижа Н.М. [17]	+		+		+
Юрій С.І., Федосов М.В. [4]	+				+
Мельникова Н.А. [10]	+		+		
Старостенко Г.Г., Булгаков Ю.В. [16]				+	
Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Плужников І.О., Бабич Л.М., Соколовська А.М., Чередніченко Ю.В. [5]	+		+	+	+
Опарін В.М., Малько В.І., Кондратюк С.Я., Коломієць Г.Б. [3]	+				+

Щодо третьої групи типологічної моделі – енциклопедичної, яка включає визначення даного поняття в енциклопедичних джерелах, то в Великому енциклопедичному словнику дається визначення бюджетної політики як «цілеспрямованої та планомірної діяльності держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання темпів одержання національного доходу, джерел його формування та вибору оптимальної структури витрат з метою підтримання стабільного економічного зростання в країні та досягнення стратегічних цілей суспільства» [13]. Узагальнений підхід до трактування бюджетної політики пропонують автори економічного енциклопедичного словника С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устинко, які вважають, що

бюджетна політика – це цілеспрямована і планомірна діяльність держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання для підтримання стабільного економічного зростання у країні та досягнення стратегічних цілей суспільства [15]. У словнику сучасної економічної теорії Макміллана зазначено, що бюджетна (фіскальна) політика означає використання оподаткування і державних видатків для регулювання сукупного рівня економічної діяльності [7]. Оксфордський фундаментальний тлумачний словник серії «A Dictionary of Business» поняття «fiscal policy» дослівно трактує як використання державних видатків для впливу на макроекономічні умови [18].

Таким чином, в проаналізованих джерелах, наводяться різні визначення сутності бюджетної

політики та варіативні інтерпретації терміну «бюджетна політика» як податково-бюджетна, бюджетно-податкова, фінансово-бюджетна, фіскальна. З огляду на наведені визначення сутності цього поняття, на нашу думку, бюджетна політика держави – це система пріоритетів і конкретних заходів цілеспрямованої діяльності держави щодо формування, збалансування та розподілу бюджету, з

метою виконання економічних і соціальних завдань держави.

Отже, бюджетна політика представляє собою сукупність економічних й адміністративних заходів, що застосовує держава з метою стабілізації та підвищення економічного й соціального розвитку (рис. 2).

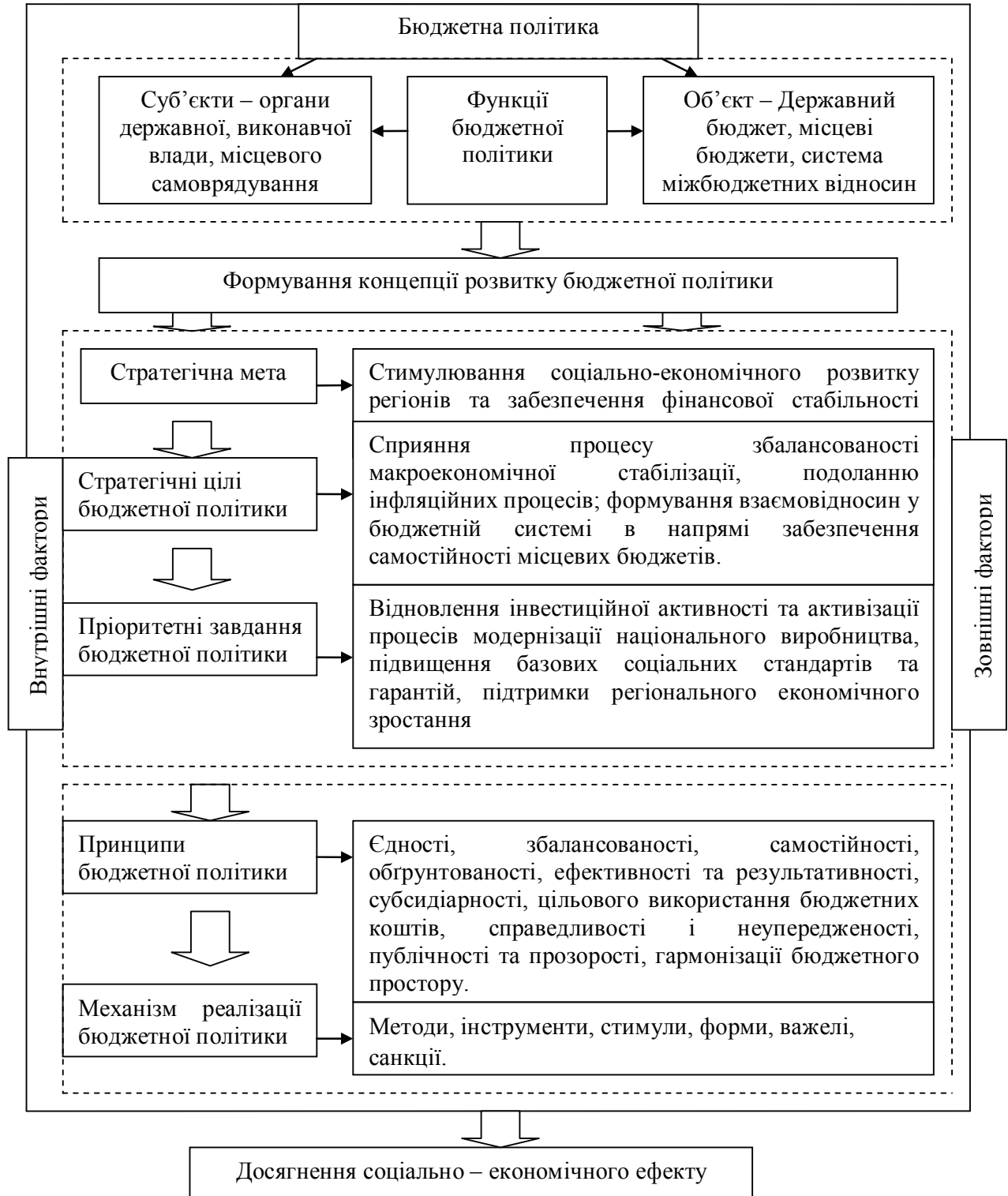

Рис. 2. Концептуальні основи бюджетної політики
[розроблено на основі [3-4, 6, 14-15]]

Вихідним критерієм, домінантою і головним вектором бюджетної політики є фінансово-економічна доктрина. Практична реалізація бюджетної політики полягає в сукупності заходів стратегічного та тактичного характеру, які здійснює держава через бюджетну систему. На формування бюджетної політики нової якості та ефективного механізму успішної реалізації її тактичних стратегічних цілей впливають зовнішні і внутрішні чинники, які можуть сприяти економічному прогресу, стримувати пріоритетну тенденцію або суперечливо позначатися на інноваційній системі управління державними фінансами.

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає формування бюджетної політики нової якості та ефективного механізму реалізації її стратегічних і тактичних цілей. Тому бюджетна політика повинна формуватися та втілюватися у життя на наукових засадах, відповідати соціально-економічній стратегії держави і національним інтересам суспільства.

ВИСНОВКИ

Таким чином широке коло досліджень сутності бюджетної політики різними науковцями свідчить про неоднорідність, складність, унікальність та особливість цієї політики. Отже, бюджетна політика – це діяльність держави щодо використання бюджетних коштів для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку суспільства. Концептуальні засади побудови ефективної моделі бюджетної політики свідчать про різноплановість її видів, принципів і методів. Основою бюджетної політики є бюджетні відносини, які визначають її зміст та завдання.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Федосов, В. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова. – К.: КНЕУ, 2010. – 864 с.

4. Юрій, С.І. Фінанси: підручник / С.І. Юрій, В.М. Федосов. – К.: Знання, 2012. – 611 с.

5. Єрмошенко, Н.М. Засади формування бюджетної політики держави: монографія / М.М. Єрмошенко. – К.: НАУ, 2013. – 284 с.

6. Соловйова Ю.М. Теоретичні засади та сутність бюджетної політики / Ю.М. Соловйова // Економічний часопис -XXI. – 2013. – № 5-6. – С.10-12.

7. Пірс Д. Словник сучасної економічної теорії Макміллана / Д. Пірса. – К.: АртЕК, 2010. – 640 с.

8. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2012. – 600 с.

9. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент: навчальний посібник / Л.Є. Клець. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 640 с.

10. Васютинська Л.А. Бюджетна система України: монографія / Л.А. Васютинська, М.А. Слатвинська, О.Ю. Дубовик. – Одеса, ВОІ СОІУ «Атлант». – 2013 – 252 с.

11. Огонь Г. Доходи бюджету України: монографія / Ц.Г.Огонь. – К.: КНТЕУ, 2012. – 580 с.

12. Василик О.Д. Бюджетна система України: навчальний посібник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 544 с.

13. Борисов А.Б. Великий енциклопедичний словник / А.Б. Борисов. – М.: Книжковий світ, 2009. – 640 с.

14. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики / Світ фінансів. – 2011. – №1. – С.19-34.

15. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 3-х т. / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устименко.–Львів: Світ,2010.–Т.1.– 616 с.

16. Куценко Т.Ф. Бюджетно-податкова політика: навчальний посібник / Т.Ф. Куценко. – К.: КНЕУ, 2010. – 256 с.

17. Артус М.М. Бюджетна система України: навчальний посібник / М.М. Артус, Н.М. Хижа. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. – 220 с.

18. Офіційний сайт Оксфордського словника англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oed.com>.